

ФУНКЦІОНУВАННЯ ХУДОЖНЬОГО ІНТЕРДИСКУРСУ В ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ТЕКСТАХ ФРН І ШВЕЦІЇ

Стасюк Олександр Сергійович

канд. філол. наук, асист.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті виявлено особливості використання художнього інтердискурсу в парламентських текстах ФРН і Швеції за допомогою аналізу метаінтертексту – фрагментів тексту, що описують інтертекст. З'ясовано специфіку метаінтертексту, що супроводжує цитати, які репрезентують художній інтердискурс. Визначено прагматичні характеристики художнього інтердискурсу, які зумовлюють його вживання в парламентських текстах.

Ключові слова: інтердискурсивність; інтертекстуальність; парламентський текст; художній дискурс; цитування.

Постановка проблеми. Проблеми інтертекстуальності та інтердискурсивності посідають чільне місце в сучасній лінгвістиці. Значну роль вони відіграють у парламентській галузі спілкування, що перебуває на стику декількох дискурсів: політичного, юридичного, медійного. Інтердискурсивність парламентської комунікації виявляється зокрема в тому, що парламентські тексти містять цитати, які репрезентують найрізноманітніші типи дискурсу. Художній інтердискурс належить до тих, які відіграють найбільшу роль у парламентській комунікації, і саме йому присвячено цю статтю.

Актуальність дослідження визначається необхідністю з'ясування інтердискурсивної структури парламентської комунікації, визначення ролі художнього інтердискурсу в ній.

Аналіз досліджень і публікацій. Після того, як Н. Феркло впровадив до наукового обігу поняття “інтердискурсивність” [див. Fairclough 1993], з'явилася низка наукових розвідок, присвячених теорії інтердискурсивності та її реалізації в різних типах текстів [напр., Шевченко 2009; Bhatia 2010; Kavanaugh 2012; Wu 2011]. У більшості праць інтердискурсивність досліджується в тісному зв'язку з інтертекстуальністю. Інтертекстуальні включення, що репрезентують різноманітні типи дискурсу, пропонують багатий і зручний матеріал для вивчення інтердискурсивності. Виявлення інтертексту можливе за допомогою метаінтертексту – фрагментів тексту, які описують інтертекст, “тексту про текст у тексті” [Гавенко 2011, 39]. При цьому метаінтертекст не лише вказує на наявність інтертекстуального включення, а й дає можливість визначити його належність до певного типу дискурсу.

Мета статті – виявити особливості функціонування художнього інтердискурсу в парламентських текстах ФРН і Швеції.

Об'єктом дослідження є фрагменти інтертексту й метаінтертексту, що супроводжує його, які репрезентують художній інтердискурс у парламентських текстах ФРН і Швеції.

Предметом дослідження є функціональні особливості художнього інтердискурсу в парламентських текстах ФРН і Швеції.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше визначено функціонально-прагматичний потенціал художнього інтердискурсу в парламентських текстах, розроблено методику дослідження інтердискурсивності за допомогою аналізу метаінтертекстуальних фрагментів, які супроводжують інтертекст.

Матеріал дослідження охоплює 1136 фрагментів парламентських текстів, що складаються з інтертекстуального включення та метаінтертексту, дібраних зі стенограм пленарних засідань бундестагу ФРН і риксдагу Швеції за період 2013-2015 років. Серед них 65 фрагментів репрезентують художній інтердискурс у парламентській комунікації ФРН і 28 – у парламентській комунікації Швеції. Стенограми пленарних засідань німецького та шведського парламентів містять різноманітні тексти, що утворюють ядро парламентської комунікації цих країн: промови депутатів парламенту, промови міністрів у парламенті, запитання депутатів парламенту до членів уряду і відповіді на них, репліки спікера парламенту, нерегламентовані репліки з місця тощо.

Викладення основного матеріалу. Для вилучення фрагментів художнього інтердискурсу з парламентських текстів було проаналізовано семантичний склад метаінтертексту, що супроводжує цитати.

Цитати, які репрезентують художній інтердискурс, супроводжуються метаінтертекстом, семантика якого вказує на їхню належність до художнього дискурсу. До таких вказівок належать:

– тип тексту, з якого вилучений інтертекст: нім. *Gedicht, Lied, Märchen, Roman, Song*; шв. *dikt, kampsång, låt, sång, ungdomslåt*. Спостерігаються вказівки на твори мистецтва, частиною яких є інтертекст: напр., нім. *Theaterstück*; шв. *film, schlager*. Як бачимо, у парламентській комунікації ФРН і Швеції цитуються не лише літературні твори, а й тексти пісень, уривки з фільмів та театральних вистав.

– автор інтертексту, що передається вказівкою на рід його діяльності: нім. *Schriftsteller, Sänger*; шв. *poet* або за допомогою імені та прізвища автора інтертексту: нім. *George Bernard Shaw, George Orwell, Goethe, August Strindberg, Christa Wolf, Bert Brecht, Oleg Gazmanov, Robert Lee Frost*; шв. *George Orwell, Karin Boye, Tomas Tranströmer*. При цьому автор інтертексту має бути загальновідомим, якщо така вказівка є єдиною у відповідному фрагменті метаінтертексту.

Найчастіше автор інтертексту, що репрезентує художній дискурс, є індивідуальним. В окремих випадках спостерігається колективний автор інтертексту: напр., шв. *Pet Shop Boys* – назва музичної групи.

– назва художнього твору: нім. *“Das Weiche Wasser bricht den Stein”, “Flüchtlingsgespräche”, “Kassandra”*; шв. *“Go West”, “Romanska bångar”*.

Можливою є також загальна вказівка на поетичний характер інтертексту, що дозволяє віднести відповідний фрагмент до художнього інтердискурсу.

(1) *Andreas Lenz (CDU/CSU): Christian Morgenstern hat dies poetisch formuliert, indem er meinte: “Jede Schöpfung ist ein Wagnis [DB 2013-2014, 1083].”*

Крім інформації, яка дозволяє вилучити фрагменти художнього інтердискурсу з парламентських текстів, метаінтертекст містить додаткову інформацію про інтертекст, наприклад, час появи інтертексту.

(2) *Franz Thönnies (SPD): "So wie kein Mieter das Recht hat, in seiner Wohnung Feuer anzuzünden, mit der Berufung auf die Heiligkeit des Heims, so wenig dürfen Staaten ohne Gefährdung des Friedens Innenpolitik auf eigene Faust machen, soweit diese den Frieden in Frage stellt." (...) So hat es der große deutsche Schriftsteller Kurt Tucholsky 1926 formuliert [DB 2013-2014, 894].*

Тут поряд із вказівкою на автора інтертексту *der große deutsche Schriftsteller Kurt Tucholsky* вказано рік появи художнього твору 1926.

У прикладі 3 подано приблизну вказівку на час появи інтертексту.

(3) *Christian Flisek (SPD): Aus ganz analogen Zeiten ist ein interessantes Goethe-Zitat überliefert: "Wer das Recht hat und Geduld, für den kommt auch die Zeit [DB 2013-2014, 1415]."*

Тут підкреслено, що цитата походить з докомп'ютерної епохи – *aus ganz analogen Zeiten*.

Про важливе значення художнього інтердискурсу в парламентських текстах свідчить те, що цитати з літературних творів часто вживаються на початку або наприкінці промови політика. При цьому мовці роблять це свідомо, вказуючи на використання цитати в метаінтертексті.

(4) *Kew Nordqvist (MP): Jag vill avslutningsvis nämna några klassiska ord av Mark Twain om vad man ska investera i: "Buy land, they're not making it anymore [SR 2013/14]."*

Подібний приклад спостерігаємо й у парламентській комунікації Німеччини:

(5) *Matthias Schmidt (SPD): Ich freue mich auf die Ausschussberatungen und möchte mit einem Zitat von Goethe enden: "Die Demokratie rennt nicht, aber sie kommt sicherer zum Ziel". Das werden wir in den Ausschussberatungen beweisen [DB 2013-2014, 3233].*

У прикладах 4 і 5 цитати письменників-класиків завершують промови політиків.

Метаінтертекст є важливим джерелом інформації про прагматичні інтенції використання художнього інтердискурсу учасниками парламентської комунікації.

Зокрема за допомогою метаінтертексту учасники парламентської комунікації надають оцінку інтертексту. Інтертекст, що репрезентує художній інтердискурс, оцінюється здебільшого позитивно.

(6) *Niklas Karlsson (S): Jag kommer att tänka på den svenska poeten och nobelpristagaren Tomas Tranströmer, som i sin fantastiskt vackra dikt Romanska bågar skriver så här:*

Inne i den väldiga romanska kyrkan trängdes

turisterna i halvmörkret. (...)

tillsammans med Mr och Mrs Jones, Herr Tanaka och Signora Sabatini

och inne i dem alla öppnade sig valv bakom valv oändligt [SR 2014/15].

У цьому прикладі маємо позитивну оцінку “*fantastiskt vackra dikt*”.

Позитивно інтертекст оцінюється й у прикладі 7 з парламентської комунікації Німеччини:

(7) *Gregor Gysi (Die Linke): Es gibt einen sehr schönen Satz von Christa Wolf in ihrem Roman Cassandra. Dort heißt es: “Das alte Lied: ... Und dass wir lieber den bestrafen, der die Tat benennt, als den, der sie begeht [DB 2013-2014, 48].”*

Негативна оцінка інтертексту учасником парламентської комунікації спостерігається тоді, коли цитата є відбиттям політичної позиції, перебуваючи, таким чином, на межі політичного та художнього дискурсу. Розгляньмо приклад 8 з парламентської комунікації ФРН:

(8) *Andreas Schockenhoff (CDU/CSU): Liebe Kolleginnen und Kollegen, welche Botschaft sendet uns eigentlich der folgende Vorgang im Kreml am letzten Donnerstag? Dort wurde nach der Rede des russischen Präsidenten zur Lage der Nation das Lied des russischen Sängers Oleg Gazmanov mit folgendem Text vorgetragen: “Ukraine und Krim, Moldau und Weißrussland – das ist mein Land. Kasachstan, Kaukasus und das Baltikum – ich bin geboren in der UdSSR, gemacht in der UdSSR.” Jeder weiß, dass bei Veranstaltungen wie dem Bericht zur Lage der Nation nun wirklich nichts dem Zufall überlassen wird. Deshalb ist diese Botschaft mit Blick auf die Nachbarstaaten zumindest irritierend [DB 2013-2014, 250].*

Тут слова російського співака Олега Газманова відбивають позицію російської влади. У цьому разі спостерігається негативна оцінка інтертексту, висловлена словом *irritierend*.

Зв'язок між художнім і політичним дискурсом спостерігається й на рівні жанру, до якого належить інтертекст:

(9) *Olof Lavesson (M): Häromveckan inledde min utskottskollega Hannah Bergstedt, Socialdemokraterna, sitt anförande med att citera en känd strof ur en socialistisk kampsång: “Båd’ stat och lagar oss förtrycka vi under skatter digna ner [SR 2014/15]”.*

Тут цитується пісня політичного спрямування. Таким чином, ця цитата перебуває на межі політичного та художнього дискурсу.

За допомогою цитат, що репрезентують художній дискурс, політики мають змогу точніше висловити власну думку, передати її у виразнішій та концентрованішій формі.

(10) *Maria Weimer (FP): Herr talman! Det finns en känd sång med Pet Shop Boys som heter “Go West”:*

(Go West) Life is peaceful there

(Go West) In the open air

Den sången speglar väl vad många ukrainare längtar efter [SR 2014/15].

У прикладі 11 з парламентської комунікації Швеції спостерігається протиставлення мрії, висловленої в художньому творі, і реальності.

(11) *Christer Winback (FP): Jag kan hålla med om att det bästa vore att inga vapen fanns. “I natt jag drömde något som ...” – i den sången står det också att “det finns*

inga soldater mer, det finns inga gevär. Och ingen känner längre till, det ordet militär.” Tyvärr är detta fortfarande en dröm, och det kommer det att vara under överskådlig tid. Så länge andra utvecklar vapen eller hot mot oss måste vi ha en möjlighet att försvara oss [SR 2013/14].

При цьому реальність зображається недосконалою, негативною порівняно з художнім ідеалом.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи, зазначимо, що художній інтердискурс відіграє важливу роль як у парламентській комунікації ФРН, так і в парламентській комунікації Швеції. Його використання зумовлене авторитетом письменників, можливістю за допомогою цитати з художнього твору точніше й влучніше передати власну позицію. Найчастіше автор тексту надає позитивну оцінку інтертексту та його автору. Критика спостерігається здебільшого тоді, коли художній інтердискурс є відбиттям позиції політика. Перспективним напрямком для подальших досліджень є розгляд інтердискурсивності в діячості, а також вивчення інших типів інтердискурсу в парламентській комунікації.

Стасюк О.С., канд. філол. наук, асист.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко

Функционирование художественного интердискурса в парламентских текстах ФРГ и Швеции

В статье определены особенности использования художественного интердискурса в парламентских текстах ФРГ и Швеции при помощи анализа метаинтертекста – фрагментов текста, которые описывают интертекст. Выявлена специфика метаинтертекста, сопровождающего цитаты, которые репрезентируют художественный интердискурс. Установлены прагматические характеристики художественного интердискурса, определяющие его использование в парламентских текстах.

Ключевые слова: интердискурсивность; интертекстуальность; парламентский текст; художественный дискурс; цитирование.

Stasiuk O.S., PhD., Assistant Professor

National Taras Shevchenko University of Kyiv

Functioning of Art Interdiscourse in the Parliamentary Texts of Germany and Sweden

The article deals with art interdiscourse in the parliamentary texts of Germany and Sweden revealed through the analysis of metaintertext – fragments of text that describe intertext. The specific nature of metaintertext that accompanies citations representing art interdiscourse is demonstrated. Pragmatic characteristics of art interdiscourse that cause its use in the parliamentary texts are described.

Key words: interdiscursivity; intertextuality; parliamentary text; literary discourse; citation.

Література:

1. Гавенко А.С. Метаинтертекстуальность в художественном тексте (на материале русских рассказов 80-х годов XX–XXI веков) / А.С. Гавенко // Филология и человек. – Барнаул : Изд-во Алтайск. гос. ун-та, 2011. – № 2. – С. 36-48.
2. Шевченко І.С. Інтердискурсивність політичного дискурсу / І.С. Шевченко // Вісник ХНУ. – Х. : Вид-во ХНУ, 2009. – № 848. – С. 53-57.
3. Bhatia V. Interdiscursivity in professional communication / Vijay K. Bhatia // Discourse & Communication. – London : Sage, 2010. – 21 (1). – Pp. 32-50.
4. Cavanaugh J. Entering into politics : Interdiscursivity, register, stance, and vernacular in northern Italy / Jillian R. Cavanaugh // Language in Society. – Cambridge : Cambridge Univ. Press, 2012. – 41. – Pp. 73-95.

5. *DB = Deutscher Bundestag*. Stenografischer Bericht [Електронний ресурс]. – 18. Legislaturperiode. – Sitzung 1–42. – Berlin, 2013-2014. – 3830 S. – Режим доступу: <http://dip21.bundestag.de>.
6. *Fairclough N.* Discourse and social change / Norman Fairclough. – Cambridge : Polity Press, 1992. – 259 p.
7. *SR = Sveriges Riksdag*. Riksdagens protokoll. 2013/14, 2014/15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.riksdagen.se/Webbnav/index.aspx?nid=101&bet=2008/09:36>.
8. *Wu J.* Understanding Interdiscursivity : A Pragmatic Model / Jianguo Wu // Journal of Cambridge Studies. – Cambridge : Cambridge Univ. Press, 2011. – Vol. 6. – No. 2-3. – P. 95-115.

Стаття надійшла до редакції 13.11.2015.